

**A CROSS-CULTURAL
EXAMINATION OF THE
EXPRESSIVE CULTURE
OF TURKISH-SPEAKING
ALEVİ/BEKTASHI AND
ALEVİ/BABAI (BOBAI)
COMMUNITIES IN THE
EASTERN RHODOPE
MOUNTAINS OF SOUTHERN
BULGARIA: IN SEARCH OF
ORIGINS AND PARALLELS
WITH TURKISH ALEVIS/
BEKTASHIS AND TAHTACIS**

**GÜNEY BULGARİSTAN'DA
YER ALAN RODOP
DAĞLARI'NIN
DOĞUSUNDAKİ TÜRKÇE
KONUŞAN ALEVİ/
BEKTAŞİLERİN VE ALEVİ/
BABAI TOPLULUKLARININ
İFADE KÜLTÜRLERİNİN
İNCELEMESİ: TÜRK
ALEVİ/BEKTAŞİLER İLE
TAHTACILAR ARASINDAKİ
PARALELLİKLERİN VE
KÖKENLERİN İZİNDE**

Irene Markoff*

Çeviri

Ergün Cihat Çorbacı**

Introduction

Turkish heterodox communities in Bulgaria now subsumed under the general category of Alevi (Aliani) are found primarily in the region of Deliorman in northeastern Bulgaria and in the eastern Rhodope Mountains of southern Bulgaria. Statistics recorded in 2001 indicate that there are 53,000 heterodox Muslims in Bulgaria (Mikov 2005). These syncretistic communities are often labeled as “Shi’ites” because of their devotion to the imam ‘Ali and the 12 imams of Shi’ite Islam; as Kızılbaş (‘redheads’), an older term for Alevi referring to a turban with twelve folds worn by Shah Ismail Safevi’s Turkmen military elite who supported their leader’s extremist Shi’ite beliefs (16th century); and more so as Bektashi (referring to the Bektashi order of dervishes and the Çelebi and Babağan branches that exist in Bulgaria) and Babai/Bobai (referring to the Otman Baba branch of dervishes in Bulgaria) in their so-

Giriş

Genel olarak Alevi kategorisi altında sınıflandırılan Bulgaristan’daki heteredoks Türk toplulukları, öncelikli olarak Kuzey Bulgaristan’ın Deliorman bölgesinde ve Güney Bulgaristan’ın Rhodope Dağlarında bulunurlar. 2001 yılında kaydedilen istatistikler Bulgaristan’da 53.000 heteredoks Müslüman bulunduğunu göstermektedir (Mikov 2005). Bu senkretistik topluluklar İmam Ali ve 12 imama olan bağlılıklarından dolayı Şii diye adlandırılırlar. Ayrıca bu topluluklar, 16. yüzyılda liderlerinin aşırı Şii inançlarını destekleyen Şah İsmail’in Savafi Türkmen ordusu eliti tarafından giyilen 12 katlı türbanı ifade eden ve Alevilik için daha önceden de kullanılan “Kızılbaş” kavramıyla da tanınmaktadırlar. Bunun dışında bu topluluklar Bektaşî (Bulgaristan’da var olan Çelebi ve Babağan kolları ile Bektaşî derviş ocaklarını ifade eder) ve Babai (Bulgaristan’daki Otman Baba kolunu ifade eder) olarak da isimlendi-

mewhat closed communities (de Jong 1993). The practice of *taqiya* ‘dissimulation’ – a masking of true identity in hostile environments has been a common strategy for such sects in Anatolia and the Balkans where fear of adversity from the “others” (Sunnis) has always been omnipresent and resulted in persecution and oppressive measures imposed by state authorities over time (Markoff 2002).

In Turkey these extreme measures were due in some part to suspicion directed toward Alevi sectarian members because they failed to observe the five pillars of Islam, denied the mosque, and held their religious ceremonies (*cemler*) with music and dance in private prayer houses (*cemeviler*) where husbands and wives bound by kinship shared food and drink though supervised by holy men (*dede/baba/mürşid*) with ritual and doctrinal expertise (*dede/baba*). In actual fact, the gatherings are highly structured and disciplined affairs that include recitations from the Qur’an; religious formulas; prayers; blessings; legends; the reviewing of religious beliefs, doctrines and spiritual affiliations; spiritual exercises; the singing of sacred repertoire (*deyiş* and *nefes*), and ritual dancing (*semah*) accompanied by mystical songs and the sacred ritual instrument, a long-necked plucked lute known as the *bağlama* or *saz* (Markoff 2002)

A Closer Look at Origins

In the past, many Bulgarian and some Turkish scholars stressed that the Deliorman and Rhodope Alevs were descendants of the pre-Ottoman proto-Bulgars, Pechenegs, Kumans and Oğuz (Gramatikova 2001; 2002). The Bulgarian position also maintained the conversion of Christians and/or heretical Bogomils to a tolerant form of folk Islam that

rilmektedirler (de Jong 1993). Düşman çevrelerde gerçek kimliğini maskeleyerek olarak bilinen takiyye pratiği, Anadolu ve Balkanlarda ki bu tarz tarikatlar için genel bir stratejidir. Buralarda diğerlerinden (Sünnilerden) kaynaklanan baskı her zaman var olmuştur ve devlet yetkilileri tarafından uygulanan ağır tedbirlerle ve zulümlerle sonuçlanmıştır (Markoff 2002).

Türkiye’deki bu aşırı tedbirler kısmen Alevi tarikatının üyelerine duyulan şüpheden kaynaklanmaktadır; çünkü onlar İslam’ın beş şartını yerine getirmemişlerdir, camiye reddetmişlerdir, özel ibadethanelerinde (cem evlerinde) dans ve müzik eşliğinde dinî ayinlerini yerine getirmişlerdir ve bu cemlerde kan bağıyla birbirine bağlı olan eşlerin dini ve öğreti uzmanı olan dedeler/babalar tarafından izlenmesine rağmen birlikte yiyip içmişlerdir. Aslında bu toplantılar oldukça sistemli ve disiplinlidir çünkü Kur’an alıntılarında, dinî formüllerden, dualardan, efsanelerden, dinî inançların eleştirisinden, öğretilerden ve dini bağlılıklardan, ruhsal egzersizlerden, kutsal repertuarın (deyiş ve nefes) söylenmesinden, uzun saplı ve parmakla çalınan kutsal bir dinî çalgı olan bağlama ya da sazla ve ilahiyle eşlik edilen dinî bir danstan (semahtan) oluşur (Markoff 2002).

Soyların yakından incelenmesi

Geçmişte birçok Bulgar ve Türk bilim adamı, Deliorman ve Rodop Alevilerinin Osmanlı öncesi proto-Bulgarların, Peçeneklerin, Kumanların ve Oğuzların soyundan geldiğini belirtiyorlardı (Gramatikova 2001; 2002). Bulgar kesimi, Hristiyanların ve/veya inanışlarına ters düşen Bogomillerin, insanlığı ve kadın erkek eşitliğini vurgulayan, alkol kullanımını kabul eden, Hristiyanlık ile Hristiyanlık öncesi inançlarla ve geleneklerle sıkı bir bağ gösteren ılımlı halk İslamını seç-

stressed humanitarianism and the equality of men and women, accepted the use of alcohol, and exhibited close ties with Christian and pre-Christian beliefs and traditions. More recently there is general agreement with Turkish scholars of Ottoman history such as İnalçık (1954) who have ascertained evidence of the mass deportation during the fourteenth century of nomadic (Yürük) and semi-nomadic (Turkmen) Turkic tribes from Anatolia to European Turkey (Thrace) and the Balkans. In Bulgaria they settled in the northeast and the Rhodope Mountains of the south. Ottomanists also concur that between the fifteenth and seventeenth centuries, Turkmen Kızılbaş supporters of Shah Ismail Safevi settled in the Deliorman region of Bulgaria; they were driven from Anatolia because they posed a threat to the Ottoman Sunni state. These Turkic tribes were influenced by wandering dervishes identified as Abdals, Haydaris, Babais, and Kalenderis who belonged to branches of the loosely organized Kalenderi (Qalandar) order of dervishes. The Kalenderi dervishes promoted Shi'ite Safevi propaganda beginning in the early sixteenth century and were instrumental in disseminating modified versions of their "Baba İslam" to rural peoples in Anatolia and Thrace and the Balkans as well (Ocak 1994; Zhelyaskova 1998).

It is interesting that important Bektashi saints of today were Kalenderi dervishes associated with Babai circles and known as Abdalan-i Rum (Ocak 1994). Some of these who are venerated in Bulgaria through the singing of *nefesler* (sacred songs) are fifteenth century saints Abdal Musa (14th – 15th century - whose tomb is located in Tekke village, close to Elmalı in the Antalya district of southern Turkey), Kaygusuz Abdal, and Otman Baba, an Abdal and Kalenderi sheyh

tiklerini de ileri sürmüştür. Göçmen(Yürük) ve yarı göçmen (Türkmen) Türk kabilelerinin Anadolu'dan Türkiye'nin Avrupa yakasına (Trakya'ya) ve Balkanlara iltica ettikleri 14. yy boyunca kitleler hâlinde sürgün edildiklerini saptayan İnalçık(1954) gibi Osmanlı tarihinin Türk bilginleri, bu konuda genel bir uzlaşmaya varmışlardır. Bulgaristan'da kuzeydoğu ve Rodop Dağlarının güneyine yerleşmişlerdir. Ayrıca Osmanlılar da, Şah İsmail'in Türkmen Kızılbaş destekçilerinin Bulgaristan'ın Deliorman bölgesine 15. ve 16. yüzyıllar arasında yerleştiği konusunda ve de onların Osmanlı devletinin Sünni yapısına tehdit oluşturduklarından Anadolu'dan sürüldükleri hakkında hemfikirler. Bu Türk kabileler, tam organize olamamış Kalenderi tarikatının kollarına bağlı olan Kalenderiler, Babailer, Haydariler ve Abdallar olarak nitelendirilen seyyah dervişlerden etkilenmişlerdir. Bu Kalenderi dervişler 16. yüzyılın başlarında başlayan Şii Safevi propagandasını desteklemişler ve Anadolu'daki, Trakya'daki ayrıca Balkanlardaki kırsal kesime "Baba İslam'ın" değiştirilmiş versiyonunu yaymada yardım etmişlerdir. (Ocak 1994; Zhelyaskova 1998).

Günümüzdeki Bektashi erenlerinin, Babai çerçevesinde akla gelen Kalenderi dervişleri olduğunu ve Rum Abdalları diye bilindiğini öğrenmek oldukça ilginç. Ocak 1994). Bunlar arasında nefesler söyleyerek Bulgaristan'da saygı kazanan 15. yy erenlerinden bazıları şunlardır: Abdal Musa (14.-15. yüzyıl) Türbesi Türkiye'nin kuzeyinde yer alan Antalya'daki Elmalı'ya yakın olan Tekke köyünde bulunuyor), Kaygusuz Abdal, Osmanlılar tarafından hem sevilen hem de onların gözünden düşmüş olan ve Yürük müritleriyle Bulgaristan'ın doğu Rodoplarında zaman geçiren bir Abdal ve Kalenderi şeyhi olan Otman Baba, (Gramatikova 2001;

who was both favored and disfavored by the Ottomans, and spent time in the Eastern Rhodopes of Bulgaria with his Yürük disciples (Gramatikova 2001; 2002). The importance of Otman Baba's shrine and its *tekke*, frequented by many miracle-seeking Bulgarians today, can no doubt be attributed to the fact that this religious complex functioned officially as a museum throughout communism and was spared even during the "revival process" (Aleksiev 2005). Elmalı Baba, whose shrine is located in the eastern Rhodopes close to Krumovgrad, is also revered, his praises sung in special *nefesler* throughout the region.

It is important to note at this point that a major difference between the Bektashis and Babais is that Bektashis choose to be recruited into the order after which they are supervised by a religious guide (*dede/baba/murşid*) who prepares them for ritual initiation (*ikrar*). Babais, on the other hand, are born into the faith and maintain endogamy as do Alevis and Tahtacıs of Turkey, although initiation rites are crucial for legitimate status and full participation in the community.

Members of the broader Alevi religious minority in Bulgaria share a common world view, religious doctrine, customs and rituals, and owe spiritual allegiance to Hacı Bektaş Veli, the 13th century patron saint of the Shi'ite-oriented Bektashi order of dervishes and Bektashi saints whose tombs (*türbeler*) are still functioning, although many of the nearby dervish lodges (*tekkeler*) were destroyed during the nineteenth century at the order of the Ottoman sultan. The most well-known and actively functioning Bektashi shrines in Bulgaria are Demir Baba (close to Ispirih in northern Bulgaria); Otman (Osman) Baba in Teketo (a quarter in Trakiets, a mixed Sunni/Alevi [Babai] village in the Haskovo district

2002). Günümüzde mucize arayan birçok Bulgar tarafından ziyaret edilen Otman Baba tekkesinin ve türbesinin önemi, hiç şüphesiz bu dinî kompleksin komünizm boyunca resmî olarak müze görevi görmesine ve "uyanış süreci" "boyunca bile hayatta kalmasına bağlanabilir (Aleksiev 2005). Krumovgrad yakınlarındaki doğu Rodop'ta türbesi bulunan Elmalı Baba'ya da büyük saygı gösterilir. Yöre boyunca methiyeleri özel nefesler halinde söylenir. Bu noktada şunu belirtmek oldukça önemlidir, Bektaşiler ve Babailer arasındaki en büyük farklılık şu şekildedir: Bektaşiler, ikrar için onları hazırlayan bir dini lider tarafından(dede,baba,mürşit) gözetildikten sonra tarikata alınmayı beklerler. Diğer yandan, Babailer inanç içerisinde doğar ve Türkiye'deki Alevilerde ve Tahtacılar da olduğu gibi endogamiyi sürdürürler.

Bulgaristan'daki daha geniş bir Alevi azınlığın üyeleri aynı dünya görüşünü, dinî öğretileri, gelenekleri ve dini ritüelleri paylaşır. Osmanlı Sultanı'nın hükümdarlığındaki 19. yüzyıl boyunca yakındaki birçok tekkenin yıkılmasına rağmen, hala türbeleri işlevlerini sürdüren 13. yüzyıl Bektaşî erenlerinin ve Şii kökenli Bektaşî dervişlerinin lideri olan Hacı Bektaş Veli'ye ruhani bir bağlılık sergilerler. Bulgaristan'daki Bektaşî türbelerden en iyi bilinen ve aktif olarak işlevini sürdüren türbeler Demir Baba (Kuzey Bulgaristan'da Ispirih'in yakınında), Teketo'daki Otman (Osman) Baba (Doğu Rodopların Haskovo ilçesindeki Alevi/Sünnilerin karışık olarak yaşadığı bir köyolan Trakiets' teki bir bölge), Elmalı Baba (Bivolyane'nin bir Bektaşî köyü [Mandacılar- Türk], Kırçali, Momchilgrad yakınlarında), Hızır Baba (Gorna Krepost'un Babai köyü [Kara Ağlar, Türk]) ve kuzey Bulgaristan'ın Silistra bölgesindeki Ak Yazılı Baba türbeleridir (Lewis 2001; Gramatikova 2001 & 2002; Karamihova 2002; Mikov 2005).

of the eastern Rhodopes); Elmalı Baba (the Bektashi village of Bivoljane [Mandacılar - Turkish], close to Momchilgrad, Kırçali district); Hızır Baba (the Babai village of Gorna Krepost [Kara Ağlar, Turkish]), and AkYazılı Baba in the Silistra region of northern Bulgaria (Lewis 2001; Gramatikova 2001 & 2002; Karamihova 2002; Mikov 2005).

Adherents of the Bulgarian heterodox groups make pilgrimages to the shrines, particularly for the annual holidays (*maye*) in honor of their saints. Such gatherings include ritual sacrifice (*kurban*) and offerings to saints, and worship meetings led by religious elders (*dede/baba/mürşid*) that include the singing of sacred songs (*nefesler*) including those for the respective saints, accompanied by *sazlar*. Even though such activities were curtailed in the 1980s, they resumed once again in the 1990s after the fall of communism and attempts to change the identity of the Turkish population through forced integration and assimilation during the so-called “regeneration process” of the mid 1980s (Zhelyaskova 1998). Alevis then retaliated by revitalizing aspects of their heritage that had been abandoned during socialism despite preservation through longstanding concealment of their religious activities. In fact, many young adults have mobilized spiritually and intellectually by immersing themselves in religious doctrines and rites and in the study of the mystical philosophy embedded in the *nefesler* which are sometimes referred to as “the Qur’an.” Ties with Alevi culture in Turkey have also been strengthened by visits to major Alevi/Bektashi shrines, festivals, and associations in the Turkish motherland and the availability of Alevi literature and TV programs (Gramatikova 2001).

Bulgar heteredoks grupların üyeleri, bu türbelerde hac faaliyetlerini gerçekleştirirler, özellikle de yıllık tatillerinde (*maye*) erenlerin şerefine gerçekleştirirler. Bu toplantılarda kurban kesilir ve erenlere sunulur, dini liderler tarafından (*dede/baba/mürşid*) topluluk hâlinde ibadetler gerçekleştirilir ve bu ibadetler de saz tarafından eşlik edilerek söylenen nefeslerin söylenmesinden oluşur. Bu aktiviteler 1980’lerde azaltılmasına rağmen, komünizmin çöküşüyle ve 1980’lerin ortasındaki sözde “ıslah süreci” boyunca zorla entegrasyon ve asimilasyon yoluyla Türk nüfusunun kimliğini değiştirmeye yönelik çabaların ortadan kaldırılmasından sonra tekrar devam etmiştir. (Zhelyaskova 1998). Aleviler, dini ritüellerini uzun süreler boyunca gizleyerek kendilerini korumalarına rağmen, daha sonra sosyalizm süresince terk ettikleri miraslarını diriltirerek intikamlarını almışlardır. Aslında, birçok genç yetişkin, akılcı ve ruhani bir şekilde kendilerini dinî öğretilerin ve törenlerin içerisine ve bazen Kur’an’a gönderme yapan nefeslerin içerisinde gömülü olan tasavvufi felsefenin içerisine atarak canla başla seferber olmuşlardır. Türkiye’de Alevi kültürüne olan bağlar, Alevi/Bektaşî türbelerine olan ziyaretlerle, festivallerle, Türk vatanındaki kurumlarla, Alevi edebiyatının elde edilebilmesiyle ve de televizyon programlarıyla güçlendirilmiştir (Gramatikova 2001).

Doğu Rodoplardaki Kültür

Rodop heteredoks toplumlarının kültürü ile Türkiye’deki birbirleriyle yakından ilişkili Alevi/Bektaşî toplumları ve Tahtacılar’ın kültürü arasındaki paralellik aşikâr olduğundan, bu yazının odak noktası, Rodop kutsal müziğinin geleneklerinin ve bağlamının temel özelliklerinden bazılarını tespit etmek ve mümkün olduğunca onların Türkçe karşılıklarıyla benzerliklerini ortaya koymak olacaktır. Her iki kültürü de ilgilendiren tarihî

Expressive Culture in the Eastern Rhodopes

As there are obvious parallels between the expressive culture of the Rhodope heterodox communities and the closely-related Alevi/Bektashi and Tahtacı communities in Turkey, the focus of this paper will now be to identify some of the main features of the Rhodope sacred musical traditions and contexts for performance and to draw parallels with their Turkish counterparts when possible. Historical and ethnographic data concerning both cultures will serve to establish theories for origins of and influences on such sacred poetic-musical practices in Bulgaria. I should mention that the scholarly investigation of such traditions in Bulgaria began very recently (2000) through the diligent efforts of a promising, young Bulgarian ethnomusicologist who admits that a lack of Turkish language skills and knowledge of Turkish traditional music increased the challenges that faced her in her research activities (Andreeva 2001; Andreeva-Margaritova 2005). Although I myself have spent over 20 years studying Alevi/Bektashi and Tahtacı music culture in Turkey, my fieldwork activities in Bulgaria are only in the beginning stages and include a brief trip to a Kızılbaş/Babai village in Deliorman (1995) and a concentrated period of research in the Eastern Rhodope Mountains during the summers of 2006, 2008, and 2009. Therefore, the current analysis should be viewed as a “work in progress.”

Religious Rituals

In the Eastern Rhodopes today, ritual practices within village Bektashi (Çiflik, Bivolyane, Teketo) and Babai (Gorna Krepost, Teketo) communities (as is the case with Alevi, Tahtacı and Bektashi in Turkey) function in two forms of communal gathe-

ve etnografik veriler, kökenlerin araştırılmasına katkı sağlayacak ve Bulgaristan’daki böyle şiirsel-müzikal pratiklerin etkilerinin gün yüzüne çıkarılmasında teoriler ortaya koymaya yardımcı olacaktır. Şunu dile getirmeliyim ki Bulgaristan’daki böyle geleneklerin bilimsel bir şekilde araştırılması çok yakın zamanlarda (2000) gerçekleşmiştir ve bu da araştırmalarında karşılaştığı güçlüklerin Türk geleneksel müzik bilgisinin ve Türk dil becerilerinin eksikliğinden kaynaklandığını kabul eden ve gelecek vaat eden genç Bulgar etno-müzikologun üstün çabalarıyla olmuştur. (Andreeva 2001; Andreeva-Margaritova 2005). Yirmi yılı aşkın bir süredir Türkiye’deki Tahtacı ve Alevi/Bektaşî müzik kültürünü çalışıyor olmama rağmen, Bulgaristan’daki saha çalışmalarım sadece başlangıç seviyesindedir. Ayrıca Deliorman’daki (1995) Kızılbaş/Babai köyüne yapılan kısa bir geziden ve 2006, 2008 ve 2009 yazları boyunca Doğu Rodop Dağlarındaki yoğun araştırma süreçlerinden oluşmaktadır. Bundan ötürü, şu anki analize “ilerleme aşamasındaki iş” gözüyle bakılmaktadır.

Dinî Ritüeller

Günümüzde Doğu Rodoplarda, Bektaşî (Çiflik, Bivolyane, Teketo) ve Babai (Gorna, Krepost, Teketo) toplumları (Türkiye’deki Alevi, Bektaşî ve Tahtacılar olduğu gibi) içerisindeki dinî pratikler iki çeşit toplanma hâlinde gerçekleşir. İlki muhabbet (dini yönden aydın ve soydaş insanlarla yapılan toplantı ya da sohbet) olarak bilinir ve geleneksel yapısından farklılığıyla ayırt edilir. Çünkü el almamış tarikat üyelerine açıktır ve bu kişiler dini törenlere inançlara nefesler (“Deyişler” terimi Aleviler tarafından kullanılır ve “nefes” terimi ise kırsal ve kentsel bölgelerdeki Bektaşîler tarafından kullanılır) söylenilerek alıştırılır

rings. The first type are known as *muhabet* (conversation or meeting with kindred, spiritually-enlightened individuals) and distinguished by their informal nature as they are open to younger uninitiated sect members who are introduced to rituals and beliefs through the singing of *nefesler* (in Turkey, the term *deyişler* is used by Alevi and the term *nefes* by rural and urban Bektashis) accompanied by *sazlar/bağlamalar* (*bağlama* is the common term in Turkey) played by ritual specialists known as *zakirler* or *imam Cafer* (in honor of the sixth imam of Shi'ite Islam), and ritual dancing (*semah*).

The second type (*cem* or *ayin*) of gatherings for worship also include *saz*-accompanied *nefesler* and *semahlar*, but are characterized as formal because of the important role they play in maintaining group solidarity and renewing and reviewing sect doctrines and creeds. These rituals are reserved for initiated individuals and can be categorized according to their functions: for example, the establishment of fictive kinship (*musahib* or *pobratim* [Bulgarian term] *ayini*) between married couples; the symbolic ritual initiation and affirmation of beliefs of sect members who have established ritual kinship (*ikrar verme*), and the settling of disputes within the community in a central ritual known as the *ayin-i cem* (rite of integration). Although these gatherings and rituals are typically held in private homes (*muhabet evi*, *cem evi*), one can now find newly-built prayer houses (*dergâh evi*) situated close to a number of saints' shrines where dervish lodges once stood.

Musical Repertoire

The musical repertoire found in religious gatherings (*muhabetler/cemler/ayinler*) can be divided into the two broad categories

ve bu nefesler *saz/bağlama* ("bağlama" Türkiye'de yaygın bir terimdir) eşliğinde söylenir. Bu bağlamalar da zakir yada imam Cafer (İslam'ın altıncı imamı şerefine) olarak ve bilinen dinî uzmanlar tarafından çalınır.

İbadet etmek için gerçekleştirilen ikinci türdeki toplantılar da *saz* eşliğindeki nefeslerden ve semahlardan oluşur ama bunlar daha çok resmî olarak nitelendirilirler çünkü grubun birliği ile mezhep öğretilerinin ve ilkelerinin canlılığını ve yeniliğini sürdürmelerinde önemli bir role sahiptirler. Bu ritüeller el almış bireyler içindir ve işlevlerine göre sınıflandırılabilirler; örneğin, evli çiftler arasında hayalî bir bağ kurulması (müşahib ya da pobratim [Bulgara bir terim]), dini kan bağına kuran tarikat üyelerinin inançlarının onaylanması ve sembolik el alma (ikrar verme), ayin-i cem diye bilinen merkezi bir ritüeldeki yer alan topluluğun sohbet için yerleşmesi. Bu toplantılar ve ritüeller genellikle özel evlerde (muhabet evi, cem evi) düzenlenmesine rağmen, tekkelerin bir zamanlar yer aldığı birkaç türbesin yakınında yer alan yenice inşa edilmiş ibadethanelere de (dergâh evi) rastlanabilir.

Müzik Repertuarı

Dinî toplantılarda (muhabetler/cemler/ayinler) bulunan müzik repertuarı oturma nefesler (tam konsantrasyon gerektiren ve oturarak söylenen kutsal tasavvuf müzikleridir, çünkü onlar ruhani mirasın ve inançların tam bir spektrumunu içlerinde barındırırlar) ve semahlar (dinî danslar) olarak iki geniş kategoriye ayrılabilirler. Nefeslerin alt kategorileri düvazlardan (12 İmamı öven ilahiler), methiyelerden (Hz. Muhammed'i, İmam Ali'yi, 12 İmamı, Hacı Bektaş Veli'yi ve diğer Bektaşî erenlerini öven şarkılar), Nevruz nefeslerinden (Nevruz boyunca söylenen şarkılar, İranlılara göre 21

of *oturak nefesler* (sacred mystical songs of a serious nature that are sung while seated [*oturak*] and demand full concentration because they embody a full spectrum of spiritual heritage and beliefs) and *semahlar* (ritual dances). Subcategories of *nefesler* include *düvazlar* (hymns in praise of the 12 Shi'ite imams); *methiyeler* (songs in praise of the prophet Muhammad, Imam Ali, the twelve Shi'ite imams, Hacı Bektaş Veli and other Bektashi saints), *Nevruz nefesler* (songs sung during *Nevruz*, the Persian new year on March 21, and *mersiyeler* (laments for Imam Hüseyin who was martyred at Kerbela). Similar genres are found in Turkish Alevi, Tahtacı and urban and village Bektashi communities

In his research (1985-1990) with a Bektashi *baba* from the village of Çiflik (Kırcaali province) who had immigrated to Turkey in 1950, Turkish ethnomusicologist Süleyman Şenel discovered that the Rhodope *nefesler* were further classified into tune families known as *makamlar* - not to be confused with the modes of Turkish classical music - that are utilized for the sung mystical poetry of well-loved Alevi/Bektashi poets such as Yunus Emre (thirteenth century); Nesimi (fourteenth century); Kaygusuz Abdal (fifteenth century); and Pir Sultan Abdal, Hata'i (Shah Ismail), and Genç Abdal (16th century) (Şenel 1997). Several of these melody types are still known and employed in Çiflik today by an uninitiated *zakir* in his twenties who has mastered traditional *saz/bağlama* techniques and learned the *nefesler* of his and surrounding Bektashi and Babai communities.

The results of my research in 2006 revealed findings similar to those of Şenel. For example, one general category of *nefes* melody types utilized without ritual dancing is identified as *oturak makamı* as mentioned

Martta kutlanan yeni yıl) ve mersiyelerden (Kerbela'da şehit edilen İmam Hüseyin için okunan ağıtlar) oluşur. Buna benzer türler Türk Alevi, Tahtacı ve Bektaşî köylerinde de görülmektedir.

1950 yılında Çiflik köyünden(Kırcaali vilayeti) Türkiye'ye göçen Bir Bektaşî babası ile yaptığı araştırmasında (1985-1990), Türk etnomüzikolog Süleyman Şenel, Rodop nefeslerinin makamlar diye bilinen ezgi familyasında sınıflandırıldıklarını keşfetmiştir- bunları Türk klasik müziğinin makamlarıyla karıştırmamak gerek- ve bu makamlar oldukça sevilen Yunus Emre(13. yy), Nesimi(14. yy), Kaygusuz Abdal(15. yy), Pir Sultan Abdal, Hata'i (Şah İsmail) ve Genç Abdal(16. yy) gibi Alevi/Bektaşî şairlerinin tasavvufî şiirlerini söylerken kullanılırlar. Bu melodi çeşitlerinin bir çoğu, günümüzde, çevresindeki Bektaşî ve Babai toplumlarından nefesler öğrenen ve geleneksel saz/bağlama tekniklerinde ustalaşan yirmili yaşlardaki henüz el almamış bir zakir tarafından Çiflik bölgesinde bilinmekte ve kullanılmaktadır

2006 yılında yaptığım araştırmamın sonuçlarında Şenel'in yaptığına benzer bulgular ortaya çıkarmıştır. Örneğin, yukarıda bahsettiğim gibi, dinî bir dans performansı sergilenmeden kullanılan "nefes" çeşidinin genel bir kategorisi oturak makamı olarak ifade edilmiştir. Diğer spesifik melodi çeşitleri tempo olarak derece derece artan bölümlere ayrılan semah türü ile anılmaktadır. Bunların bazıları ağırlama makamı ve doğruca makamı (ikisi de semahın hafif tempolu bölümlerinde kullanılan ve yavaş ilerleyen melodiler), kırklar makamı(Kırklar Semahında kullanılan bir melodi türü) ile çift karşılamadan(çiftler için olan bir dini dans) oluşmaktadır. "Karşılama" terimi kökenler bakımından oldukça önemlidir çünkü Türkiye'deki Ege ve Trakya Bölgesinde

above. Other specific melody types are associated with the *semah* genre which is divided into sections that gradually increase in tempo. Some of these include the *ağırlama makamı* and the *doğruca makamı* (both slow-paced melodies utilized for the slow section of a *semah*); *kırklar makamı* (a melody type used for the Kırklar Semahı or ‘Dance of the Forty Saints’), and *çift karşılama* (a ritual dance for couples). The use of the term *karşılama* is noteworthy in terms of origins as it is a secular music and dance genre, in a meter of 9/8 found in Thrace and the Aegean regions of Turkey. It is also noteworthy that two of the most important *semah* genres in the Rhodopes – the *Turnalar Semahı* (‘Dance of the Cranes’) and the *Kırklar Semahı* (‘Dance of the Forty’) – are also prominent in all parts of Turkey. Other typical *semahlar* in the Eastern Rhodopes for both Bektashis and Babais are the *Babalar Semahı* that is performed by the *baba* and an assistant at the beginning of ritual gatherings and the *Sırasına Semahı*, with several sections, that is performed during informal and formal gatherings.

Modes and Meters:

Nefes and *semah* tune families (stock melodies) in the Eastern Rhodopes for the most part utilize a scale that resembles the *makam Hüseyini*, *makam Uşşak* (and occasionally *makam Karcığâr*) of Turkish art music, although there are hints of mixtures with anhemitonic pentatonicism which is typical for the folk music of ethnic Bulgarians in the region and for semi-nomadic Yürüks and Tahtacı (woodcutters who profess the Alevi/Bektasi faith) who live in Western Turkey and the Taurus Mountains as well.

Although free rhythm *nefesler* exist, the most common meters for the broader repertoire are 9/8 (2223 and 2322), 7/8 (322), 4/4,

bulunan 9/8’lik ölçüdeki dans ve dinî müzik türüdür. Diğer çarpıcı bir nokta ise Rodoplardaki en önemli semah türlerinden ikisi olan Turnalar Semahı ve Kırklar Semahı’nın da Türkiye’nin tüm bölgelerinde önemli olmasıdır. Doğu Rodop’taki hem Bektaşilere hem de Babailere özgü diğer tipik semahlar şu şekildedir: Babalar Semahı dini toplantıların başında bir yardımcı ya da baba tarafından sergilenirler ve Sırasına Semahı da birçok bölümden oluşur ve resmi ve resmi olmayan toplantılarda sergilenir.

Makamlar ve Ölçüler

Bölgedeki etnik Bulgarların halk müziği ile Türkiye’nin batısında ve Toros Dağlarında yaşayan yarı göçebe Yürükler ve Tahtacılar (Alevi/Bektaşî inancını benimseyen oduncular) için tipik olan anhemitonic pentatonicism ile ilgili karışımların izleri olmasına rağmen Doğu Rodoplardaki nefes ve semah ezgi türleri büyük çoğunlukla Türk sanat müziğinin Hüseyini ve Uşşak makamına (ve ara sıra da Karcığâr makamına) benzer bir gam kullanırlar.

Serbest ritimli nefesler olmasına rağmen daha geniş bir repertuar için gereken en yaygın makamlar 9/8 (2223 ve 2322), 7/8 (322), 4/4, 2/4, ve 11/8 (22322)dir ve sonuncusu Türk halk müziğinden çok Bulgar halk müziğinin karakteristiğini yansıtan bir makamdır. Semahlar genellikle üç bölümden oluşmaktadır ve Türkiye’nin birçok bölgesindeki folklor müzikleri ve bazı semahlarda olduğu gibi, her biri yavaş tempodan hızlı tempoya giderek artan bir aşama sergileyen farklı nefeslerden meydana gelir. 9/8 lik ölçü sadece Türkiye’nin batısında ve doğusunda sergilenen semahların en hızlı bölümlerinde değil, ayrıca Toros Dağlarındaki Bektaşî semahları, Tahtacıların mengisi, Yürüklerin teke zotlatması, Ege ve

2/4, and 11/8 (22322) – a meter which is more characteristic of Bulgarian folk music than Turkish. *Semahlar* are generally performed in three sections, each using a different *nefes* which progress from slower (*ağırlama* sections) to faster (*kıvrak* sections) tempos as do some *semahlar* and folk dance melodies in many parts of Turkey. It is interesting that 9/8 meter is not only common for the fastest sections of many *semahlar* in eastern and western Turkey, but is also prevalent in folk songs (*türküler*) and dance melodies (*oyun havaları*) such as the *karşılama* in Thrace and Aegean Turkey, the *teke zotlatması* (goat leaping) of the Yürüks, the *mengi* of the Tah-tacıs and *semah* genres of Bektashis in the Taurus Mountains.

Instruments

Although smaller members (*tambura*, *çöğür* varieties) of the *bağlama* family were used in the past, the folk lutes of the eastern Rhodopes are primarily the standard, medium-sized, long-necked *bağlamalar* found in Turkey with three double courses, one triple and two double courses, or two doubles courses with a single string in the middle. The courses are tuned to La-Re-Sol, (from high to low pitch), the most common tuning (*bozuk düzeni* or *karadüzen*) in Turkey and particularly in Thrace and Western Turkey. The short-necked (*kısa saplı*) lutes with the traditional La-Re-Mi or Mi-La-Si tuning (*bağlama* or *aşık* tuning) associated with Alevi from eastern Turkey can be found in Bulgaria now, but the instruments are tuned in the local fashion in order to preserve traditional performance practice and style. In addition, the strings are plucked and strummed with a plastic plectrum rather than with the open-handed ‘with the fingers’ (*parmakla*) Central-Asian Turkmen style found with Alevi in eastern Anatolia and nomadic pe-

Trakya’daki karşılama gibi oyun havaları ve türkülerde de yaygındır.

Enstrümanlar

Geçmişte bağlama ailesinin daha küçük üyeleri (tanbura, çöğür çeşitleri) kullanılmasına rağmen, Doğu Rodoplardaki lavtalarasında standart, orta boylu, uzun saplı bağlamalardır ve bu bağlamalar Türkiye’de üçlü çift course (iki telin birleştirilip tek ses vermesi), bir üçlü ve iki çift course ya da ortasında tek tel bulunan iki çift course şeklinde bulunurlar. Bu courselar LA-Re-Sol (Yüksek perdeden düşük perdeye) şeklinde akort edilir ve bu da Türkiye’de özellikle Trakya ve Batı Türkiye’de kullanılan en yaygın akort şeklidir (bozuk düzeni ya da karadüzen). Türkiye’nin doğusundaki Alevilerle özdeşleşen geleneksel La-Re-Mi ya da Mi-La-Si akortlu (bağlama ya da aşık akortu) kısa saplı lavtalara günümüzde Bulgaristan’da da rastlanmaktadır; ancak bu çalgılar geleneksel performans pratiğini ve stilini korumak için yerel tarzda akort edilmektedirler. Bunlara ek olarak bu aletlerin tellerini Türkiye’nin batısındaki göçebe insanlar ve Doğu Anadolu’daki Aleviler, Orta Asya Türkmenlerinin yaptığı gibi parmaklarıyla çalmaktan ziyade bir mızrap kullanılarak çalarlar. Nefeslere eşlik ederken enstrümanlar söylenen melodiye (nefese eşlik ederken perdelerin kullanılmadığı ya da sadece açık tellerin kullanılması) ostinatoya benzer ritim eşlik eder ya da ses ve enstrüman arasında herefonik ilişkiyle oluşan melodinin sadeleştirilmiş bir versiyonunu sunar.

SONUÇ

Bulgaristan’ın Doğu Rodop Dağlarında yaşayan birçok Babai ve Bektaşî toplumlarının dinî repertuarına genel bir bakış olan bu yazı, bu Balkan tabanlı heterodoks ve tasavvuf kökenli gruplar ve onların

oples in western Turkey. When accompanying *nefesler*, the instruments either offer an ostinato-like rhythmic accompaniment to the sung melody (*perdesiz* [literally, no use of frets or use of only open strings while accompanying a nefes] *makamı*) or supply a simplified version of the melody that results in a heterophonic relationship between instrument and voice.

Conclusion

This overview of the sacred repertoire of several Babai and Bektashi communities in the eastern Rhodope Mountains of Bulgaria has resulted in a number of discoveries that can serve as a foundation for further comparative research between these Balkan-based, heterodox and mystically-oriented sectarian groups and their counterparts in Turkey. Commonalities between Turkey and Bulgaria involve similarities in poetic, musical and ritual dance genres; the performance of the *saz/bağlama* by ritual specialists, and similarities in the use of instrument tunings, musical modes and meters.

Although the tune families in the Rhodopes appear to be fairly unique, one subtle, yet noticeable feature – namely the descending anhemitonic pentatonic scale with the use of glissandi – is prevalent in the folk music of Bulgarian Slavs in the Rhodopes and with Yürüks, Tahtacı, and Alevi and Bektashis in western (Aegean) and southwestern (Mediterranean) Turkey. Another important feature is the prominent use of 9/8 (2322 and 2223) meter in a fashion that is highly reminiscent of Bektashi, Tahtacı and Alevi *semahlar* and the *karşılama* and *teke zotlatması* folk dance genres of the afore-mentioned regions.

In closing, I should reiterate that further research in Bulgaria is crucial for a more comprehensive scientific analysis and sho-

Türkiye’de karşılıkları arasında ileride yapılacak olan karşılaştırmalı araştırmalara kaynak oluşturabilecek keşiflerin sonunda oluşmuştur. Türkiye ve Bulgaristan arasındaki benzerlikler şiirde, müzikte, dinî dans gösterilerinde, dini liderler tarafından sergilenen saz/bağlama performanslarında, enstrüman akortlarının kullanımında, müzik makamlarında ve ölçülerinde kendini göstermektedir.

Rodoplardaki ezgi türleri oldukça eşsiz olmasına rağmen, ince fakat fark edilir bir özellik yani “glissandi” ile birlikte “descending anhemitonic pentatonic ölçüsü”, Rodoplar’daki Bulgar Slavlar’ın, Yürükler’in, Tahtacılar’ın ve Türkiye’nin Güneybatısında (Akdeniz) ve batısında (Ege) yer alan Alevilerin ve Bektaşilerin halk müziklerinde yaygındır. Diğer bir önemli özellik ise 9/8’lik (2322 ve 2223) ölçünün, daha önce bahsedilen bölgelerdeki Bektaşî, Tahtacı ve Alevi semahlarını, karşılamayı ve teke zortlatması halk dans türlerini anımsatmasıdır.

Son olarak da, Bulgaristan’da yapılacak ileriki araştırmaların daha kapsamlı bir bilimsel analizi için çok önemli olduğunu ve bu çalışmaların o bölgede ve Deliorman’daki Bektaşî ve Babai köylerindeki saha çalışmalarının incelenmesinin yanı sıra Türk tasavvuf müziğinin de incelenmesi gerektiğini tekrarlamak istiyorum. Buna ek olarak Toros Dağlarındaki, Türkiye’nin batısındaki ve Trakya’daki dinî Tahtacı ve Alevi/Bektaşî tasavvuf müziğinin ve halk müziği türlerinin yakından incelenmesi milletler arası diasporik paraleller ve kökenler hakkındaki bu karmaşık araştırmaya gerekli bir boyut kazandıracaktır.

Kaynakça

Aleksiev, Bozhidar. 2005. Folklori Profili na Myusulmanski Svetsi v Bülğariya

uld include a study of Turkish secular folk music in the Rhodopes as well as fieldwork in more Bektashi and Babai villages in that region and in Deliorman as well. In addition, a closer examination of folk musical genres and Alevi/Bektashi and Tahtacı sacred repertoire in Thrace, Western Turkey, and the Taurus mountains will add yet another necessary dimension to this complex quest for origins and transnational, diasporic parallels.

Bibliography

Aleksiev, Bozhidar. 2005. *Folklorni Profili na Myusulmanski Svetsi v Bŭlgariya*

(Folklore Profiles of Muslim Saints in Bulgaria). Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House.

Andreeva, Rumiana. 2001. "Dve Obredni Aleviiski Pesni ot Selo Gorna Krepot, Kurdzhaliisko." (Two Alevi Ritual Songs from the Village of Gorna Krepot, Kurdzhali Region.) In *Perprek I. Perperok and its Adjoining Microregion. A Joint Investigation of a Millenary Multireligious Center in the Eastern Rhodope Mountains*. Sofia: New Bulgarian University Press, pp. 164-205.

Andreeva-Margaritova, Rumiana. 2005. "Bulgaristan'daki Alevi Müzik Kültürü Araştırmasından Sonuçlar." (Conclusions Based on Research Dealing with Alevi-Bektashi Musical Culture in Bulgaria). In *Alevi Bektaşi Müzik Kültürü Sempozyumu: Alevi-Bektaşi Müziğinin Kaynakları Özellikleri ve Günümüzdeki Durumu*, 85-92. Ankara:Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi.

De Jong, Frederick. 1993. "Problems Concerning the Origins of the Qızılbâş in Bulgaria: Remnants of the Safaviyya?" In *La Shi'a Nell'Impero Ottomano*, 203-215. Rome: Accademia Nazionale Dei Lincei.

Gramatikova, Nevena. 2001. "Prevretnostite na vreme-to i problemŭt s identichnosta na Alianite v Bŭlgariya" ("Changing Fates and the Issue of Alevi Identity in Bulgaria"). In *Etnologija na Sufiskite Ordeni – Teoriya i Praktika* (Ethnology of Sufi Orders: Theory and Practice), edited by Antonina Zhelyaskova and Jorgen Nielsen, 254-318. Sofia: International Center for Minority Studies and Intercultural Relations/Center for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations.

2002. "Otman Baba – One of the Spiritual Patrons of Islamic Heterodoxy in Bulgarian Lands." *Études Balkaniques* 3: 71-102.

Inalcik, Halil. 1954. "Ottoman Methods of Conquest." *Studia Islamica* 2:103-129.

Karamihova, Margarita. 2002. *Prikazka za Osman Baba*

(Folklore Profiles of Muslim Saints in Bulgaria). Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House.

Andreeva, Rumiana. 2001. "Dve Obredni Aleviiski Pesni ot Selo Gorna Krepot, Kurdzhaliisko." (Two Alevi Ritual Songs from the Village of Gorna Krepot, Kurdzhali Region.) In *Perprek I. Perperok and its Adjoining Microregion. A Joint Investigation of a Millenary Multireligious Center in the Eastern Rhodope Mountains*. Sofia: New Bulgarian University Press, pp. 164-205.

Andreeva-Margaritova, Rumiana. 2005. "Bulgaristan'daki Alevi Müzik Kültürü Araştırmasından Sonuçlar." (Conclusions Based on Research Dealing with Alevi-Bektashi Musical Culture in Bulgaria). In *Alevi Bektaşi Müzik Kültürü Sempozyumu: Alevi-Bektaşi Müziğinin Kaynakları Özellikleri ve Günümüzdeki Durumu*, 85-92. Ankara:Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi.

De Jong, Frederick. 1993. "Problems Concerning the Origins of the Qızılbâş in Bulgaria: Remnants of the Safaviyya?" In *La Shi'a Nell'Impero Ottomano*, 203-215. Rome: Accademia Nazionale Dei Lincei.

Gramatikova, Nevena. 2001. "Prevretnostite na vreme-to i problemŭt s identichnosta na Alianite v Bŭlgariya" ("Changing Fates and the Issue of Alevi Identity in Bulgaria"). In *Etnologija na Sufiskite Ordeni – Teoriya i Praktika* (Ethnology of Sufi Orders: Theory and Practice), edited by Antonina Zhelyaskova and Jorgen Nielsen, 254-318. Sofia: International Center for Minority Studies and Intercultural Relations/Center for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations.

_____. 2002. "Otman Baba – One of the Spiritual Patrons of Islamic Heterodoxy in Bulgarian Lands." *Études Balkaniques* 3: 71-102.

Inalcik, Halil. 1954. "Ottoman Methods of Conquest." *Studia Islamica* 2:103-129.

Karamihova, Margarita. 2002. *Prikazka za Osman Baba* (A Tale of Osman Baba). Sofia:Marin Drinov Academic Publishing House.

Lewis, Stephen. 2001. "The Ottoman Architectural Patrimony of Bulgaria." (Proceedings of the 11th International Congress of Turkish Art, Utrecht – The Netherlands, August 23-28, 1999, edited by M. Kiel, N. Landman & H. Theunissen). *EJOS IV*, no. 30, 1-25.

Markoff, Irene. 1986. "The Role of Expressive Culture in the Demystification of a Secret Sect of Islam." *World of Music* 28(3):42-56.

_____. 1993. "Music, Saints, and Ritual: Samā and the Alevis of Turkey." In *Saints and Sainthood in Islam*, edited by Grace Martin and Carl W. Ernst, 95-110. Istanbul: The Isis Press.

_____. 2002. "Alevi Identity and Expressive Culture." In *The Garland Encyclopedia of World*

(A Tale of Osman Baba). Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House.

Lewis, Stephen. 2001. "The Ottoman Architectural Patrimony of Bulgaria." (*Proceedings of the 11th International Congress of Turkish Art, Utrecht – The Netherlands, August 23-28, 1999*, edited by M. Kiel, N. Landman & H. Theunissen). *EJOS* IV, no. 30, 1-25.

Markoff, Irene. 1986. "The Role of Expressive Culture in the Demystification of a Secret Sect of Islam." *World of Music* 28(3):42-56.

1993. "Music, Saints, and Ritual: *Samā* and the Alevi of Turkey." In *Saints and Sainthood in Islam*, edited by Grace Martin and Carl W. Ernst, 95-110. Istanbul: The Isis Press.

2002. "Alevi Identity and Expressive Culture." In *The Garland Encyclopedia of World Music*, Volume 6: The Middle East, edited by Virginia Danielson, Scott Marcus, and Dwight Reynolds, 793-800. New York and London: Routledge.

Mikov, Liubomir. 2005. *Izkustvoto na Heterodoksnite Myusulmani v Bulgariya (XVI-XX Vek): betkashi I küzülbashi/alevii* (The Art of Heterodox Muslims in Bulgaria (XVI-XX century): Bektaşî and Kızılbaş/Alevi). Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House.

Ocak Yaşar, Ahmet. 1994. "Kalenderi Dervishes and Ottoman Administration from the fourteenth to the sixteenth Centuries." In *Manifestations of Sainthood in Islam*, edited by Grace M. Smith and Carl W. Ernst, 239-255. Istanbul: The Isis Press.

Şenel, Süleyman. 1997. "Türk Halk Müziğinde "Beste", "Makam" Ve "Ayak" Terimleri Hakkında." V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi – Halk Müziği Oyun Tiyatro Eğlence Seksiyon Bildirisi. Ankara: *Kültür Bakanlığı Yayınları*, 372-396.

Zhelyaskova, Antonina. 1998. "The Turks." In *Communities and Identities in Bulgaria*, edited by Anna Krüsteva, 287-306. Ravenna: Longo Editore.

Articles:

* Prof. Dr. York Üniversitesi Müzik Bölümü Toronto

Music, Volume 6: The Middle East, edited by Virginia Danielson, Scott Marcus, and Dwight Reynolds, 793-800. New York and London: Routledge.

Mikov, Liubomir. 2005. *Izkustvoto na Heterodoksnite Myusulmani v Bulgariya (XVI-XX Vek): betkashi I küzülbashi/alevii* (The Art of Heterodox Muslims in Bulgaria (XVI-XX century): Bektaşî and Kızılbaş/Alevi). Sofia: Marin Drinov Academic Publishing House.

Ocak Yaşar, Ahmet. 1994. "Kalenderi Dervishes and Ottoman Administration from the fourteenth to the sixteenth Centuries." In *Manifestations of Sainthood in Islam*, edited by Grace M. Smith and Carl W. Ernst, 239-255. Istanbul: The Isis Press.

Şenel, Süleyman. 1997. "Türk Halk Müziğinde "Beste", "Makam" Ve "Ayak" Terimleri Hakkında." V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi – Halk Müziği Oyun Tiyatro Eğlence Seksiyon Bildirisi. Ankara: *Kültür Bakanlığı Yayınları*, 372-396.

Zhelyaskova, Antonina. 1998. "The Turks." In *Communities and Identities in Bulgaria*, edited by Anna Krüsteva, 287-306. Ravenna: Longo Editore.

Dipnotlar:

** Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü İngilizce Öğretmenliği Lisans Öğrencisi.

MUSA'NIN KAYAN YILDIZI

Elinde vardı sağlam tapular
Açılır sana gittiğin kapılar
Selçuk simgeli güzel yapılar
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Doksanbeşten beri de koşturuyorsun
Garip Musa adına coşturan
Türbenin de yolunu aştıran
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Sınırsız sırrı eline alan
Aradığın hep gönlünde bulan
Oniki yıldır başkanı olan
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Yedi yüzyılı ortaya koyan
Garip Musa'ya sevgisin duyan
Kötü engelleri hiçe sayan
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Karakaşın konuşan dilleri
Bahçede soldu açan gülleri
Mekân oldu Ankara illeri
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Ozan Şengülüm ağla ha ağla
Yüreğini aşk oduna dağla
Kardeş içinde karalar bağla
Garip Musa'nın kayan yıldızı

Hüseyin ŞENGÜL